

บทที่ 1

บทนำ

1.1 แนวความคิดและความสำคัญของการวิจัย

“...การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่สำคัญ และควรจะดำเนินควบคู่ไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคล ตลอดจนถึงความเจริญของประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสองทางนี้จะต้องมีประกอบกันเกื้อกูลและส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงจะเกิดความเจริญที่แท้จริงได้...”¹

พระบรมราชาโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยศิลปากร วันที่ 12 ตุลาคม 2510

วิถีการดำเนินชีวิตของสังคม ที่เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถแก้ไขและซาบซึ้งร่วมกัน โดยผ่านการเลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข จนถึงว่าแบบแผนการประพฤติปฏิบัติเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคม ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม ซึ่งวิถีการดำเนินชีวิตถือว่าเป็นภูมิปัญญาเกิดจากมันสมองของคนในสังคมนั้น โดยทั่วไปแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกมักกล่าวถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์ ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตนเรียกสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ว่า “วัฒนธรรม”

¹ จุฑามาศ ไหญ่คุ่ม, “กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม: โครงการอบรมเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม รุ่นที่ 7.” ใน สาร ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ปีที่ 7.ฉบับที่ 4. ลัดดา ตั้งสุภาชัย,บรรณาธิการ.(กรุงเทพมหานคร: กลุ่มเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม,ตุลาคม - ธันวาคม 2552), หน้า 7 - 10.

“...วัฒนธรรมไทยนั้นมิได้หมายถึงแต่เพียงว่า เราแต่งตัวอย่างไร เราทักทายปราศรัยกันอย่างไร หรือเรานั่งเก้าอี้แทนที่จะนั่งพับเพียบกับพื้น หากหมายถึงความคิดทางสมอง ความรู้สึกจากส่วนลึกภายใน และความบันดาลทางจิตใจของเรา นั่นคือลักษณะอันแท้จริงของชาติ ไม่มีสิ่งใดที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกทางวัฒนธรรมยิ่งไปกว่าศิลปะ...”²

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยมากจะเป็นวิถีของรูปแบบในการดำเนินชีวิตของสังคม ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พุทธศักราช 2542 ให้ความหมายว่า

“...สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา...”³

การแสดงออกทางวัฒนธรรม สามารถเห็นได้จากการแสดงออกผ่านดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่าวัฒนธรรมคือเรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่ามีได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึงกระบวนการในการผลิตสินค้า และการให้ความหมายแก่สินค้านั้น ๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์รวมทั้งระบบศีลธรรม

² ศิลป์ พีระศรี: ผู้แต่ง, เขียน ยิ้มศิริ: ผู้แปล, “วัฒนธรรมและศิลปะ” สฐิบัตรประกอบการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ 10[ออนไลน์], 14 ธันวาคม 2555. แหล่งที่มา www.artbangkok.com/detail_page.php?sub_id=88

³ ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พุทธศักราช 2542. (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 1058.

ในสังคมหนึ่ง ๆ วิธีการดำรงชีวิตย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขของการดำเนินชีวิต กาลเวลาก็ตาม เมื่อมีการค้นพบ หรือคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ แนวความคิดใหม่ ๆ ที่สมาชิกในสังคมนำมาใช้แก้ปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วิถีชีวิตแบบเดิม ๆ การจะรักษาวิถีชีวิตแบบเดิมไว้ ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนา รูปแบบของการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

วิถีชีวิตพื้นบ้านจะเป็นการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่นั้น โดยเฉพาะเรื่องการทำมาหากิน ความเป็นพื้นบ้านย่อมทำให้วิธีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เกิดการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของชีวิต สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น ที่มีอิทธิพลของธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการดนตรี เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงถึงอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีในสังคมเหล่านั้น วัฒนธรรมที่ดูจะเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ "วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน" วัฒนธรรมนี้มีความงดงามและบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เป็นมรดกของสังคม แต่ในความงดงามนั้นก็ย่อมมีความเสื่อมถอยลง เมื่อความเจริญของวัตถุมีมากขึ้น การเปิดกว้างอย่างอิสระของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จึงทำให้วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านนั้นถูกละทิ้งไว้หลังความเจริญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

การละเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่ที่พบเห็นกันทั่วไป เป็นกิจกรรมการละเล่นที่เกิดจากชนเผ่าหรือชาวพื้นเมือง ที่จะมีการละเล่นที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการเต้นรำโดยเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ประกอบกับจังหวะดนตรี ในบางครั้งอาจมีหรือบทร้องก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบของการเล่นแต่ละชนเผ่า และรูปแบบในการละเล่นจะมีความเป็นเอกลักษณ์ตามชนชาตินั้น ๆ อีกด้วย ได้แก่ การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ประกอบการขับร้อง สถานที่ในการละเล่น ลักษณะของอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะถูกกำหนดออกได้โดยธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น ๆ ชนพื้นเมืองนั้นมีการกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของโลกใบนี้ เช่น ชาวอินเดียนแดงในทวีปอเมริกา ชาวเอสกิโม (Eskimo) ในแถบขั้วโลกเหนือ ชาวอะบอริจิน (Aborigines) ในทวีปออสเตรเลีย ชาวมาไซ (Maasai) ในทวีปในแอฟริกา เป็นต้น วัฒนธรรมการละเล่นก็ย่อมจะมีความแตกต่างกันออกไป โดยจะสื่อถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การล่าสัตว์ การเกษตร การประมง สิ่งเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดออกมาเป็นการละเล่นพื้นบ้าน

“การละเล่นพื้นบ้าน” หมายถึง การแสดงใด ๆ อันเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่นและเล่นกันในระหว่างประชาชนเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตามฤดูกาล การแสดงต้องเป็นไปอย่างมีวัฒนธรรม มีความเรียบร้อย ใช้ถ้อยคำสุภาพ แต่งกายสุภาพถูกต้องตามความนิยมและวัฒนธรรมเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สถานที่ก็ต้องจัดให้เหมาะสมกับโอกาสที่จะแสดง ซึ่งการละเล่นพื้นบ้าน จะไม่เป็นอาชีพหรือเพื่อหารายได้ จะมีดนตรีหรือการขับร้องหรือการแสดงนาฏศิลป์ประกอบก็ได้ การละเล่นพื้นบ้าน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การแสดงพื้นบ้าน และเพลงพื้นบ้าน

“นาฏศิลป์” เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรม ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง จาก ลีลาท่าทางในการถ่ายทอดของผู้แสดง ย่อมบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและบริบททางสังคมทั้งสิ้น ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ย่อมมีการเผยแพร่สู่สายตาผู้ชมอย่างไม่ขาดสาย จึงเป็นแนวโน้มบ่งชี้ว่า การสร้างงานด้านนาฏศิลป์ยังคงมีการสืบ தொட ต่อ โดยศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานและศิลปินผู้แสดง

นาฏศิลป์ไทยถือว่าเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของคนไทย และคนทั่วโลกควรที่จะรู้จัก เข้าใจศึกษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและแก่สังคมโดยรวม เมื่อพิจารณาจากการแสดงนาฏศิลป์ไทยแล้ว จะสังเกตเห็นว่ามีการนำการละเล่นพื้นบ้านเข้าไปประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์นั้นด้วย เช่น การแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องสังข์ศิลป์ชัย มีการละเล่นโพงพาง เรื่องอิเหนา มีการร้องเพลงนกโพระดก โดยร้องแล้วมีลูกคู่รับถือว่าเป็นการละเล่นอย่างหนึ่ง การเล่นแม่ศรี การละเล่นซึกสาว การละเล่นชนไก่ (ภาพประกอบหน้า 90) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแสดงนาฏศิลป์ไทยก็ยังได้รับอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านมาใช้ประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานนาฏศิลป์ด้วย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยเริ่มมีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทย รวมถึงรูปแบบของการแสดงด้านนาฏศิลป์ไทยก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงให้ทันสมัยยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ยังคงรักษาจารีตประเพณีในการแสดงต่าง ๆ ไว้อย่างมีแบบแผน อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามา มีบทบาทในการแสดงนาฏศิลป์ไทยนั้น เช่น การจัดสร้างสถานที่ในการแสดงละครพันทางของคณะเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) มีการสร้างโรงละครตามแบบตะวันตก ให้

ชื่อว่า ไชมิสซิเอเตอ⁴ (Siamese Theatre) รูปแบบของการแสดงละครดึกดำบรรพ์ที่นำอิทธิพลของการแสดงโอเปรามาปรับใช้กับการแสดงคอนเสิร์ตของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์⁵ เป็นต้น ถึงแม้การแสดงนาฏศิลป์ไทยจะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบบางอย่างในการแสดง แต่ก็ไม่ทำให้รูปแบบของการแสดงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ต่อมามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยมาเรื่อย ๆ ตามความเหมาะสมของยุคสมัยโดยยึดเอาการแสดงแบบเดิมไว้ จนกระทั่งในราวพุทธศตวรรษที่ 25 ประมาณปี พ.ศ. 2520 การแสดงนาฏศิลป์ไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดอีกครั้ง ซึ่งการรับเอาอิทธิพลของนาฏศิลป์ตะวันตกเข้ามา มีบทบาทกับวงการนาฏศิลป์ไทย ด้วยปัจจัยของอิทธิพลทางวัฒนธรรมนี้เองได้ส่งผลให้เกิดการแสดงนาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่ โดยการผสมผสานระหว่างอิทธิพลนาฏศิลป์ตะวันตก ทำให้เกิดรูปแบบการแสดงคือ “นาฏศิลป์สร้างสรรค์” โดยการริเริ่มรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ของ ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ซึ่งดำรงตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ได้ริเริ่มและวางรากฐานของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ให้แก่วงการนาฏศิลป์ของประเทศไทยไว้อย่างหลากหลาย และหนึ่งในรูปแบบของการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ได้รับความนิยมนับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายนั้นก็คือ “รูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย”

ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อวงการนาฏศิลป์ของประเทศไทยในยุคปัจจุบันนี้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของครูผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ บทบาทของศิลปินผู้แสดง ผู้สร้างสรรค์การแสดง และผู้ถ่ายทอดการแสดง บทบาทของนักวิชาการทางการศึกษาโดยเฉพาะนาฏศิลป์ตะวันตก ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นอย่างมากจนได้รับตำแหน่งทางวิชาการเป็นศาสตราจารย์ บทบาทของผู้บริหารองค์กร คือ หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยประสบการณ์ในบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ที่สั่งสมมานานนับสิบปี ทำให้ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ได้รับการยกย่องจาก

⁴ เสาวณิต วิงวอน, วรรณคดีการแสดง. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554), หน้า 103.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับรางวัลอันทรงคุณค่า คือ ศิลปินต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์ ตะวันตก ประจำปี 2555 ตามโครงการแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 100 ปี พ.ศ. 2553 - 2555 จากการคัดเลือกของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ โดยมี มาตรฐานของเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินที่กล่าวถึงคุณสมบัติของศิลปินต้นแบบ⁶ ดังนี้

1. มีจิตวิญญาณ
2. มีรสนิยม
3. มีประสบการณ์
4. มีปรัชญา
5. มีความสามารถหลากหลาย
6. มีการสร้างสรรค์
7. เป็นผู้นำและผู้บุกเบิก
8. มีการถ่ายทอดความรู้
9. มีจรรยาบรรณ
10. เป็นผู้หายาก

รูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ถือว่าเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบของการแสดงทางนาฏศิลป์กับวงการนาฏศิลป์และสถาบันการศึกษาทางนาฏศิลป์ที่มีชื่อต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยกรุงเทพ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร เป็นต้น ได้นำรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยมาใช้เป็นแนวทาง

⁶ วิชชุตา วุฒาพิศย์, การเกณฑ์การสร้างมาตรฐานการยกย่องศิลปินทางด้านนาฏศิลป์ นักแสดง ผู้สร้างสรรค์ ผู้ถ่ายทอด (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 1.

ในการเรียนการสอนตามรายวิชาต่าง ๆ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าแก่วงการนาฏศิลป์หลายชุดการแสดง จากคำกล่าวของ อาจารย์สถาพร สนทอง ศิลปินต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์ไทย ประจำปี 2555 และผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์สร้างสรรค์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กล่าวว่า

“...ในการแสดงของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในยุคปัจจุบัน ผู้สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย นิยมนำการละเล่นพื้นบ้านมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดง เช่น การละเล่นวีรชีวีชาวสาร การละเล่นลูกช่วง...”⁷

การสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี มีการนำอิทธิพลวัฒนธรรมของไทยมาผสมผสาน เป็นชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยหลายชุด ในชุดการแสดงนาฏศิลป์ต่าง ๆ จะพบเห็นอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้าน สอดแทรกอยู่ในชุดการแสดงได้อย่างลงตัว ขณะเดียวกันยังคงความแปลกใหม่ นำติดตามให้กับผู้ชมที่เข้าชมการแสดงนาฏศิลป์ด้วย

“...การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของชาติมิใช่เป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ที่อยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ จึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้รากเหง้าของวัฒนธรรมและรู้เท่าทันความทันสมัยของโลกไร้พรมแดน เพื่อที่จะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมโดยไม่ไร้รากทางวัฒนธรรมไทย...”⁸

อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านนั้น มีการแทรกอยู่ในการแสดงทางนาฏศิลป์ ทั้งนาฏศิลป์ไทยหรือนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ทำให้เกิดสุนทรียภาพในการชมการแสดงนาฏศิลป์ แต่ไม่มีใครสังเกตและหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการศึกษา จึงทำให้อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านที่ส่งผลต่อการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาหลักการ

⁷ สัมภาษณ์ สถาพร สนทอง, ศิลปินต้นแบบทางด้านนาฏศิลป์ไทยประจำปี 2555 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 28 สิงหาคม 2555.

⁸ จุฑามาศ โทณภูมิ, “กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม: โครงการอบรมเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม รุ่นที่ 7,” ใน สาร ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ปีที่ 7, ฉบับที่ 4, หน้า 10.

สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผลจากการศึกษา จะได้อะไรซึ่งองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดจากศิลปินผู้สร้างสรรค์งาน และยังเป็นการสร้างแนวทางในการนำวัฒนธรรมประจำชาติมาสร้างเป็นนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้านด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษาแนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน

1.2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน

1.2.3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยกับบริบททางสังคมไทย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

การละเล่นพื้นบ้านมีอิทธิพลต่อการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ทำให้เกิดองค์ที่เป็นหลักในการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ในรูปแบบที่ไม่ซ้ำ กับผลงานการออกแบบงานด้านนาฏศิลป์แนวใหม่ศิลปินท่านอื่น ๆ และได้ชุดการแสดงที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทยอีกด้วย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

1) การแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” ผลงานการสร้างสรรค์และออกแบบนาฏยศิลป์ โดย ศาสตราจารย์ ดร.นราพงศ์ จรัสศรี ศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยประจำปีพุทธศักราช 2555 แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) แนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน จากการศึกษาชุดการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

3) องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน ประกอบด้วย เนื้อหาวรรณกรรม ตัวละคร ดนตรี อุปกรณ์ประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย โรงละคร ฉาก เทคนิค และลีลา ท่าทางการเคลื่อนไหว

4) อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยกับบริบททางสังคมไทย

4.1) การสังเคราะห์องค์ประกอบของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

4.2) อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านบ่งบอกถึงบริบททางสังคมไทยในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

4.3) คุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” ได้แก่ ด้านนาฏยศิลป์ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านการศึกษา

1.4.2 ขอบเขตของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยนี้ เป็นบุคคลที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จะต้องมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนด โดยแบบกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1) ด้านศิลปินผู้สร้างสรรค์และออกแบบนาฏยศิลป์
- 2) ด้านนาฏยศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน
- 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม และบริบททางสังคม
- 4) ด้านศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์ และการสร้างเกณฑ์ยกย่องศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์

1.4.3 ขอบเขตของระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาระหว่าง เดือนกันยายน 2555 ถึงเดือนมีนาคม 2556

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้วิธีวิจัยสำรวจและบรรยาย เพื่อรวบรวมข้อมูลแนวความคิดและทฤษฎี แล้วนำมาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน โดยมีกระบวนการในการวิจัยตามลำดับดังนี้

1.5.1 ศึกษาภาคเอกสาร หลักฐาน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องถึงแนวความคิดในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน และถึงการศึกษา รายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในระดับบัณฑิตศึกษา

1.5.2 ศึกษาภาคสนาม มีวิธีการให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้โดยการสัมภาษณ์ สังเกตการจากสื่อ และร่วมสัมมนากับศิลปินที่สร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย “ละครไทย พ.ศ. 2533”

1) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 1 แนวความคิด รูปแบบ และการออกแบบองค์ประกอบสำหรับการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

2) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 2 โครงการสร้างมาตรฐานการยกย่องศิลปินทางด้านนาฏยศิลป์ แผนการพัฒนาวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเงินทุนจุฬาลงกรณ์ 100 ปี

3) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 3 วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านกับบริบททางสังคมของประเทศไทย

4) เครื่องมือสำหรับงานวิจัย ชุดที่ 4 แบบบันทึกการสังเกตการณ์ข้อมูลวิจัย

1.5.4 นำข้อมูลที่รวมได้จากการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในงานสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน

1.5.5 สรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์

1.5.6 การนำเสนอผลการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลและนำมาเสนอรูปแบบผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ข้อมูล โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

1.1 แนวความคิดและความสำคัญของการวิจัย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

1.4.2 ขอบเขตของประชากร

1.4.3 ขอบเขตของระยะเวลา

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1.6 นิยามคำศัพท์

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวทางในการศึกษาบริบททางสังคมสำหรับงานวิจัย

2.1.1 บริบททางสังคม “Context of Social”

2.1.2 วิธีการศึกษาบริบททางสังคม

2.1.3 ที่มาของการวิธีศึกษาทางมานุษยวิทยา

2.1.4 ลักษณะกระบวนการที่นำมาใช้ในงานวิจัย

2.2 วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทย

2.2.1 ความหมาย ที่มา และความสำคัญของวัฒนธรรม

2.2.2 การจัดกลุ่มทางวัฒนธรรม

2.2.3 การละเล่นพื้นบ้านของไทย

2.2.4 ลักษณะการละเล่นพื้นบ้าน

2.2.5 คุณค่าของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านไทย

- 2.2.6 การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
- 2.3 นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย
 - 2.2.1 ประวัติความเป็นมา
 - 2.3.2 ลักษณะและรูปแบบการแสดงไทยร่วมสมัย
 - 2.3.3 องค์ประกอบในการแสดงนาฏศิลป์
 - 2.3.4 หลักการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย
- 2.4 องค์ประกอบในการแสดงนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย
 - 2.4.1 เนื้อหาวรรณกรรม (Subject)
 - 2.4.2 ตัวละคร (Character)
 - 2.4.3 ดนตรี และเสียง (Music and Sound Effects)
 - 2.4.4 อุปกรณ์ประกอบการแสดง (Properties)
 - 2.4.5 เครื่องแต่งกาย (Costume)
 - 2.4.6 ฉากและเวที (Scene and Theatres)
 - 2.4.7 เทคนิคแสง (Light Plot)
 - 2.4.8 ลีลา การเคลื่อนไหว (Movement)
- 2.5 ข้อมูลชุดการแสดงที่ศึกษาสำหรับงานวิจัย
 - 2.5.1 ประวัติความเป็นมาของการแสดงนาฏศิลป์
 - 2.5.2 ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลการแสดง

- 2.5.3 การนำเสนอการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
- 2.5.4 ประวัติศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
- 2.5.5 เกณฑ์มาตรฐานศิลปินเกณฑ์มาตรฐานของศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์

บทที่ 3 วิธีการดำเนินวิจัย

- 3.1 วิธีที่ใช้ในการวิจัย
- 3.2 ขอบเขตของการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การค้นคว้าและเก็บข้อมูลสำหรับงานวิจัย
- 3.5 การจัดทำข้อมูลสำหรับงานวิจัย
- 3.6 การตรวจสอบข้อมูลสำหรับงานวิจัย
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 นำเสนอข้อมูลสำหรับงานวิจัย

บทที่ 4 บทวิเคราะห์

- 4.1 วิเคราะห์วัฒนธรรมของการละเล่นพื้นบ้านในนาฏยศิลป์ ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
 - 4.1.1 วิเคราะห์เอกลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.1.2 วิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทย

- 4.1.3 วิเคราะห์หลักการสร้างสรรค์และออกแบบนาฏยศิลป์ (Choreography) ของศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี
- 4.1.4 วิเคราะห์คุณลักษณะของการละเล่นพื้นบ้านที่พบในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”
- 4.2 แนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.2.1 วิเคราะห์แนวความคิดการสร้างสรรค์การแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับจากอิทธิพลการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.2.2 วิเคราะห์รูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย โดยมีอิทธิพลการละเล่นพื้นบ้านเข้ามาเกี่ยวข้อง
- 4.3 องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
 - 4.3.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 1 คือ เนื้อหาพรรณกรรม (Subject)
 - 4.3.2 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 2 คือ ตัวละคร (Character)
 - 4.3.3 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533” องค์ประกอบที่ 3 คือ ดนตรีและเสียง (Music and Sound Effects)

- 4.3.4 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 4 คือ อุปกรณ์ประกอบการแสดง (Properties)
- 4.3.5 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 5 คือ เครื่องแต่งกาย (Costume)
- 4.3.6 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 6 คือ ฉากและเวที (Scene and Theatres)
- 4.3.7 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 7 คือ เทคนิคแสง (Light Plot)
- 4.3.8 วิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย (Analysis of Element Thai Contemporary Dance) ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533" องค์ประกอบที่ 8 คือ ลีลา การเคลื่อนไหว (Movement)
- 4.4 อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยกับบริบททางสังคมไทย
- 4.4.1 สังเคราะห์องค์ประกอบของวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533"

- 4.4.2 วิเคราะห์อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านบ่งบอกถึงบริบททางสังคมไทยในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533"
- 4.4.3 วิเคราะห์คุณค่าที่ได้รับจากการศึกษาอิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด "ละครไทย พ.ศ. 2533"

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

- 5.1.1 แนวความคิดและรูปแบบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
- 5.1.2 องค์ประกอบของการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากการละเล่นพื้นบ้าน
- 5.1.3 อิทธิพลของการละเล่นพื้นบ้านในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยกับบริบททางสังคมไทย

5.2 ข้อเสนอแนะ

- 5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- 5.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ
- 5.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยปฏิบัติการ

1.6 นิยามศัพท์

นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย หมายถึง การแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ชุด “ละครไทย พ.ศ. 2533”

การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมการละเล่นของเด็กไทยที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานนาฏยศิลป์ที่ปรากฏในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัย ของศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรี

ศิลปินผู้สร้างสรรค์ หมายถึง ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ศิลปินต้นแบบทางนาฏยศิลป์ตะวันตกประจำปีพุทธศักราช 2555

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

1.7.1 ได้องค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างงานนาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

1.7.2 เป็นแนวทางในการนำศิลปะพื้นบ้านของไทยมาผสมผสานในการแสดงทางนาฏยศิลป์ ให้เกิดเป็นการแสดงในรูปแบบใหม่ ๆ

1.7.3 ชี้ให้เห็นชัดว่าศิลปะพื้นบ้านของไทย ยังเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังสามารถปรับใช้สังคมในยุคปัจจุบันและคนรุ่นใหม่ได้ต่อไป

1.7.4 ได้ทราบว่าการเล่นพื้นบ้านมีอิทธิพลในการแสดงนาฏยศิลป์รูปแบบอื่น เช่น การแสดงละครตีกดาบรพร มีการเล่นของเด็กไทยอยู่ เช่น งูกินหาง⁹ จี่เจียบ¹⁰ เป็นต้น

⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, “บทละครตีกดาบรพร เรื่อง อีเหนา ตอนไหว้พระ,” ใน ประชุมบทละครและบทขับร้อง (พระนคร: ศิวพร, 2514), หน้า 106 - 107.

¹⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, “บทละครตีกดาบรพร เรื่อง สังขศิลป์ชัยภาคต้น ตอนที่ 1 ตกแหว,” ใน ประชุมบทละครและบทคอนเสิต (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2506), หน้า 101 - 102. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ อุทิศถวาย ในงานฉลองครบรอบร้อยปีแห่งวันประสูติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ วันที่ 28 เมษายน 2506)